

Криміналізація корупції: на шляху до європейських стандартів

А. М. Яйчук

заступник начальника відділу з питань кримінального та процесуального права Департаменту антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя Міністерства юстиції України

У липні 2011 року до Кримінального кодексу України (далі – КК України) та Кодексу України про адміністративні правопорушення було внесено важливі зміни. Ними було посилено кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності та запроваджено в окремих статтях КК України відповідальність за злочини, вчинені службовими особами, які працюють у юридичних особах приватного права або надають публічні послуги (аудитор, нотаріус, оцінювач, третейський суддя тощо). Тоді ж було запроваджено адміністративну відповідальність, зокрема, за такі корупційні правопорушення, як порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, вимог фінансового контролю, вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів.

Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO) у жовтні 2011 року в оціночному звіті по Україні відзначила позитивні зміни, що відбулись у національному законодавстві, але висловила до його положень низку рекомендацій.

Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандар-

тами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» (далі – Закон) набрав чинності 18 травня цього року. Положення Закону, спрямовані на подальше удосконалення антикорупційного законодавства, вже стали його невід'ємною складовою.

Найважливіші зміни стосуються удосконалення законодавства про адміністративну відповідальність та кримінального законодавства.

Внаслідок скасування адміністративної відповідальності за одержання неправомірної вигоди у публічному секторі (з Кодексу України про адміністративні правопорушення виключено статтю 172²), зокрема, до «не чистих на руку» службових осіб державних органів та місцевого самоврядування застосовуватимуться виключно кримінальні санкції, які передбачають покарання у вигляді позбавлення волі.

Варто зауважити, що особи, які надаватимуть неправомірну вигоду службовим особам, будуть притягатися до кримінальної відповідальності, оскільки адміністративну відповідальність за такі діяння також скасовано шляхом виключення з Кодексу України про адміністративні правопорушення статті 172³ «Пропозиція або надання неправомірної вигоди».

При цьому строк позбавлення волі для службових осіб за одержання неправомірної вигоди та тих, хто її надає, згідно з новою редакцією статей 368 і 369 Кримінального кодексу України становить від двох до чотирьох років, тоді як раніше положення наведених статей дозволяли призначати покарання, лише не пов'язане з позбавленням волі.

Крім того, у цих статтях КК України встановлено відповідальність за пропозицію та обіцянку неправомірної вигоди і за прийняття пропозиції (обі-

цянки) такої вигоди. Такі новації обумовлені необхідністю приведення кримінального законодавства у відповідність з вимогами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (далі – Конвенція) у частині криміналізації таких діянь як закінчених злочинів.

Слід нагадати, що до цього часу за готування до хабарництва, яке охоплювало випадки пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди або їх прийняття, корупціонерів не притягували до відповідальності у зв'язку з тим, що готування до злочинів невеликої тяжкості, до числа яких внаслідок м'якості санкцій належало хабарництво без обтяжуючих обставин, не тягнуло за собою кримінальної відповідальності.

Відмінністю пропозиції неправомірної вигоди від її обіцянки є те, що в першому випадку особа повідомляє потенційному одержувачу про свій намір надати неправомірну вигоду за виконання (невиконання) певних дій. У свою чергу висловлення такого наміру з повідомленням будь-якої інформації, яка свідчить про готування до надання неправомірної вигоди (час, місце, спосіб надання тощо) підпадає під ознаки обіцянки неправомірної вигоди.

Ще однією новелою у кримінальному законодавстві, що повинна забезпечити ефективнішу боротьбу з корупційними діяннями, є встановлення відповідальності за прийняття неправомірної вигоди службовою особою для себе чи третьої особи (фізичної або юридичної). До числа кримінально караних діянь віднесено й надання службовій особі або третій особі неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Такі нововведення дозволять притягувати до відповідальності за одержання (надання) неправомірної вигоди, вчинене за участю посередників, та незалежно від того, кому адресуватиметься неправомірна вигода – без посередньо службовій чи іншій особі.

Законом до того ж запроваджено кримінальну відповідальність за хабарництво для всіх працівників державних підприємств, установ та організацій, які не належать до числа службових осіб, а також для тих, хто здійснює підкуп таких працівників.

На відміну від відповідальності, встановленої для службових осіб, для притягнення до якої розмір неправомірної вигоди не має значення, кримінальне провадження щодо «звичайних» працівників можна розпочати за умови, що розмір такої вигоди перевищуватиме 0,5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що у 2013 році становить 286,75 грн.

Згаданим Законом з метою забезпечення уніфікації термінології поняття «хабар» для злочинів у сфері службової діяльності замінено терміном «непра-

вومیрна вигода», яке вже використовується для корупційних злочинів у приватному секторі. Таким чином поняття «неправомірна вигода» охоплює будь-які грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

До набрання Законом чинності звільнення особи, яка надала неправомірну вигоду (хабар), дозволялось у двох випадках: 1) якщо стосовно особи мало місце вимагання неправомірної вигоди (хабара); 2) якщо після вчиненого особа добровільно заявила про те, що сталося, до повідомлення їй про підозру у вчиненні злочину відповідному органу, службова особа якого наділена правом здійснювати таке повідомлення.

Натомість на сьогодні для такого звільнення запроваджено обов'язкове поєднання двох вказаних чинників (статті 354, 368³, 369 КК України), тобто звільнення є можливим виключно в разі добровільного інформування органу досудового розслідування про факт вимагання неправомірної вигоди.